

**Sysselsättningsgapet mellan
personer födda i Sverige och personer
födda utomlands är bland de största i Europa**

KVIF TAN

Den svenska demografin förändras. En befolkning där fler lever längre i kombination med att fler aldrig arbetar och betalar skatt innebär stora påfrestningar på välfärdssystemet. Enligt Johan Eklund, vd på Entreprenörskapsforum, kan det i förlängningen hota både den offentligfinansierade välfärden och förtroendet för den. Han tycker att debatten nu borde handla om självförsörjning och hur vi kan få fler i riktiga jobb.

I

I slutet av 2021 gav Entreprenörskapsforum ut rapporten *Vägar till självförsörjning*. Just begreppet självförsörjning är viktigt för att få en bild av Sveriges ekonomi, arbetsmarknad och hur till exempel in- och utbetalningarna till våra socialförsäkringar ser ut och kommer att fungera framöver.

I den officiella statistiken räcker det nämligen att ha arbetat en timme den vecka en mätning görs för att klassas som sysselsatt. Enligt den definitionen var nästan 68 procent av befolkningen i åldern 15–74 år sysselsatt i november 2021.

– Men det viktiga är ju att veta hur många som försörjer sig och har en meningsfull inkomst. Genom att mäta självförsörjningsgrad får vi en uppfattning om hur omfattande utanförskapet är, säger Johan Eklund som är professor på Internationella handelshögskolan i Jönköping och Blekinge tekniska högskola.

Rapporten visar på ett tydligt sysselsättningsgap mellan personer som är födda i Sverige och personer födda utomlands. Skillnaden är bland de största i Europa. Av de 1,8 miljoner människor i åldern 20–64 år som 2016 inte nådde upp till en lågt satt självförsörjningsgrad på fyra prisbasbelopp (i år 193 200 kronor) var 600 000 födda utanför Norden. Alltså en tredjedel. I rapporten beskrivs den ekonomiska integrationen som havererad.

– Om en för stor grupp inte försörjer sig och betalar skatt innebär det en stor belastning för samhället. Om den blir tillräckligt stor tror jag inte att vi har råd att behålla välfärdsystemen så som vi känner dem i dag, säger Johan Eklund.

Två mått som används när man diskuterar finansiering av välfärd är försörjningskvot (läs mer på sidan 34) och försörjningsbörda. För att

få fram försörjningskvoten läggs antalet personer i åldern 0–19 år samman med antalet över 65 år. Summan divideras med antalet i åldern 20–64 år – utan hänsyn till sysselsättning. I Sverige hade vi i fjol försörjningskvoten 76,6, vilket betyder att det fanns 76 yngre och äldre på 100 i åldern 20–64 år.

Försörjningsbördan sätter hela befolkningen i relation till antalet sysselsatta i ålder 20–64 år. Måttet beskriver hur många en arbetande person försörjer inklusive sig själv.

– Det hade varit intressant att se hur värdena ser ut om man korrigerar för låg självförsörjningsgrad. Nu kan det ju finnas med människor som bara har jobbat en timme, säger Johan Eklund.

De demografiska förändringarna, som framför allt är ett resultat av växande befolkning och stor

flyktinginvandring under 2010-talet, innebär på sikt att färre kommer att försörja fler. Frågan är hur samhällsekonomiskt hållbart det är och hur det kommer att påverka legitimiteten för transfereringar, välfärd- och skattesystem.

– Modellen som vi har i det svenska samhället bygger på att vi har ett åtagande mot våra medmänniskor under perioder av deras liv, när de är unga och gamla. Och i den arbetsföra åldern ska den som kan bidra till systemet. Men när det blir tydligt att många aldrig bidrar riskerar det att underminera

förtroendet för den svenska modellen, säger Johan Eklund.

För att komma till rätta med den utvecklingen föreslår Entreprenörskapsforum en rad åtgärder som innebär en radikalt förändrad politik. Inte bara för att transfereringssystemet ska fungera framöver, utan även för att minska det inhumana

OM EN FÖR STOR GRUPP INTE FÖRSÖRJER SIG OCH BETALAR SKATT INNEBÄR DET EN STOR BELASTNING FÖR SAMHÄLLET.

Johan Eklund,
vd på Entreprenör-
skapsforum

utanförskapet som kan leda till bland annat isolering, ohälsa, missbruk och kriminalitet.

– Huvudprincipen måste vara självförsörjning. Därför behöver självförsörjningsgraden synas i statistiken och vi behöver införa ett självförsörjningsmål i den ekonomiska politiken, säger Johan Eklund.

Bland åtgärderna han föreslår finns de här tre i topp på listan:

- En tydlig självförsörjningslinje.
- Skapa respektavstånd mellan bidrag och lön.
- Gör det lättare att vara egenföretagare.

Försörjningslinjen omfattar bland annat tydligare krav på aktivt deltagande i utbildningar och krav på resultat. Skillnaderna mellan bidrag och lön ska vara större. En utgångspunkt är att dagens generösa bidragsnivåer inte är incitament för att etablera sig på arbetsmarknaden.

– Bidragssystemen måste vara riggade på ett sätt som tvingar den som vill ta del av dem att på heltid ägna sig åt aktiviteter som syftar till att få jobb. Testa till exempel att ställa krav på att lära sig svenska, säger Johan Eklund.

För att underlätta anställning ska politiker enligt tysk modell (Hartz-reformerna) kunna besluta om lägre löner samtidigt som arbetsgivaravgifterna sänks och sjuklöneansvaret minskar.

– För egenföretagare bör man införa en schablonbeskattning där individen bara betalar till sin egen pension och försäkringslösning. Om den är lätt att administrera kan man också komma åt en massa svarta jobb och skuggekonomier, säger Johan Eklund.

Han hänvisar även till en Sifo-undersökning som Entreprenörskapsforum beställde 2019. Den visade att åtta av tio svenskar inte tror på integrationspolitiken. Och inte heller att politikerna har förmågan att lösa problemen.

Johan Eklund tror inte på små marginella förändringar. Han vill ha en bred diskussion och ett rejält omtag. Förhoppningsvis leder den diskus-

sionen till ett nytt integrationspolitiskt samhällskontrakt som omfattar alla som bor i Sverige. Och som så många som möjligt sympatiserar med och respekterar.

– En del jag pratar med tycker att idéerna är hårdhänta. Jag säger att om vi vill lösa de här problemen så är det här vägen att gå. Annars riskerar vi att få leva med väldigt många människor som hamnar i ett permanent utanförskap i Sverige. Det skapar i sin tur stora sociala problem som drabbar hela samhället. Det har vi ju redan sett, säger Johan Eklund.

Om de problem som orsakas av låg försörjningsgrad och stort utanförskap blir en valfråga återstår att se.

– Det finns ju en stark koppling till pensionsfrågan och den har potential att bli glödhet. Men det borde räcka med att 1,8 miljoner människor inte försörjer sig. Eller var går gränsen? 2,3 miljoner eller mer? Lägg på en rejäl ekonomisk kris på det och läget kan bli riktigt allvarligt, säger Johan Eklund.

Till politiker som tror att högre skatter är lösningen säger han:

– Mer pengar i transference-ringssystemet kommer aldrig att minska utanförskapet. Det som krävs är ekonomiska incitament för individer att ta ansvar och vara aktiva.

Tar tid att komma in på arbetsmarknaden

För människor som flyttar hit från länder utanför Europa och Nordamerika tar det väldigt lång tid att ta sig in på den svenska arbetsmarknaden. Många lyckas aldrig, trots att samhället satsar stora pengar för att underlätta. Enligt nationalekonomen Åsa Hansson vid Lunds universitet har det uppstått en orimlig och inhuman situation för människor som kommit hit av humanitära skäl.

Efter andra världskriget och fram till 1970-talet hade vi en omfattande arbetskraftsinvandring i Sverige. På 1980-talet, då många invandrade från Östeuropa och Chile, gick det också relativt snabbt för invandrare att få jobb och komma in i samhället. Men efter 1990-talet har integrationen gått trögare.

Det gäller i högsta grad invandringen under 2000-talet (bland annat från Irak och Somalia) och 2010-talet (från Somalia och Eritrea). Av 00-talets immigranter var 20 procent självförsörjande 2016. Och av dem som kom hit decenniet därefter var motsvarande siffra endast 5 procent.

– Det är inte rimligt att det ska ta så lång tid att komma in i arbete. När människor som varit med om svåra saker flyttar hit av humanitära skäl får man räkna med att det innebär en kostnad initialt. Men att de inte alls ska bli självförsörjande mer under sitt liv är både orimligt och inhumant, säger Åsa Hansson.

I följ publicerade hon tillsammans med kollegan Mats Tjernberg rapporten *Grad av självförsörjning*.

Där jämför man självförsörjning som skillnaden mellan inbetalda inkomstskatter och erhållna transfereringar under ett år.

Ett resultat från rapporten är att det i Sverige är stora skillnader i försörjningsgrad mellan människor födda i Sverige, i Europa eller Nordamerika och i resten av världen.

Bland 20–70-åringar födda i Sverige låg självförsörjningsgraden 2016 på 63 procent. Motsvarande siffra för övriga västerlänningar var 47 procent och för icke västerlänningar 27 procent.

– Det är inte så konstigt att det tar tid att ta sig in på en arbetsmarknad. Födelseland, vistelsetid i Sverige och utbildningsnivå är viktiga faktorer som påverkar hur lång tid det tar. Men oavsett

det så tar det alldeles för lång tid för alldeles för många människor, säger Åsa Hansson.

Effekterna på välfärdssystemen uttryckt i pengar såg 2016 ut så här för gruppen 20–70 år:

→ Födda i Sverige: inbetald skatt översteg utbetalningarna med i snitt 46 900 kronor per person.

→ Födda i annat västland: inbetald skatt översteg utbetalningarna med i snitt 35 000 kronor per person.

→ Födda i icke västland: utbetalningarna översteg inbetald skatt med i snitt 20 000 kronor.

– Om det är många som inte kan försörja sig skapar det problem i systemen, i samhället och för individen. Självförsörjande människor mår bättre och påverkar dessutom nästa generation genom att vara förebilder som arbetar och betalar skatt, säger Åsa Hansson.

Enligt henne innebär ett långt utanförskap för många människor stora risker för samhället:

– Först och främst kan det vara fördömande för individens hälsa. Men det tar ju också ekonomiskt på välfärdssystemen och kanske på dess legitimitet när en stor grupp aldrig bidrar till dem. Och klyftorna som skapas kan ju även leda till kriminalitet.

Det är svårt att veta säkert varför det verkar ta längre tid för flyktingar att få jobb i Sverige än i många andra länder. En trolig förklaring är att det är dyrt att anställa i Sverige med löner, arbetsgivaravgifter och andra skatter. En annan att det omfattande välfärdssystemet inte skapar incitament för alla att gå från bidrag till jobb. Ett exempel som uppmärksammats det senaste året är att en undersköterska som arbetat i 40 år kan få lägre pension än en person som aldrig jobbat men som får garantipension och bostadstillägg.

– Nivåerna behöver justeras så att det märks en tydlig nettoskillnad på jobb och bidrag efter skatt. Men för att få fler i arbete krävs det fler enkla jobb eller lärlingssystem, men det vill ju inte facken i Sverige ha. Bland politiker verkar utbildning vara lösningen på det mesta, men det känns mer som en utopi.

Hon tycker att utbildning kan vara en bra åtgärd, särskilt för att de som saknar grundskola ska öka sina chanser att få jobb. Men utbildning tar lång tid och därför krävs alternativa insatser. Som olika introduktioner till arbetsmarknaden där deltagarna samtidigt lär sig svenska.

– Språket är väldigt viktigt, liksom allmänna kunskaper om hur saker fungerar i Sverige och att träffa människor och knyta kontakter. Det är så man kan bryta utanförskapet och komma in i det svenska samhället. Man måste vilja bli en del av det, men också tillåtas att bli en del av det, säger Åsa Hansson.

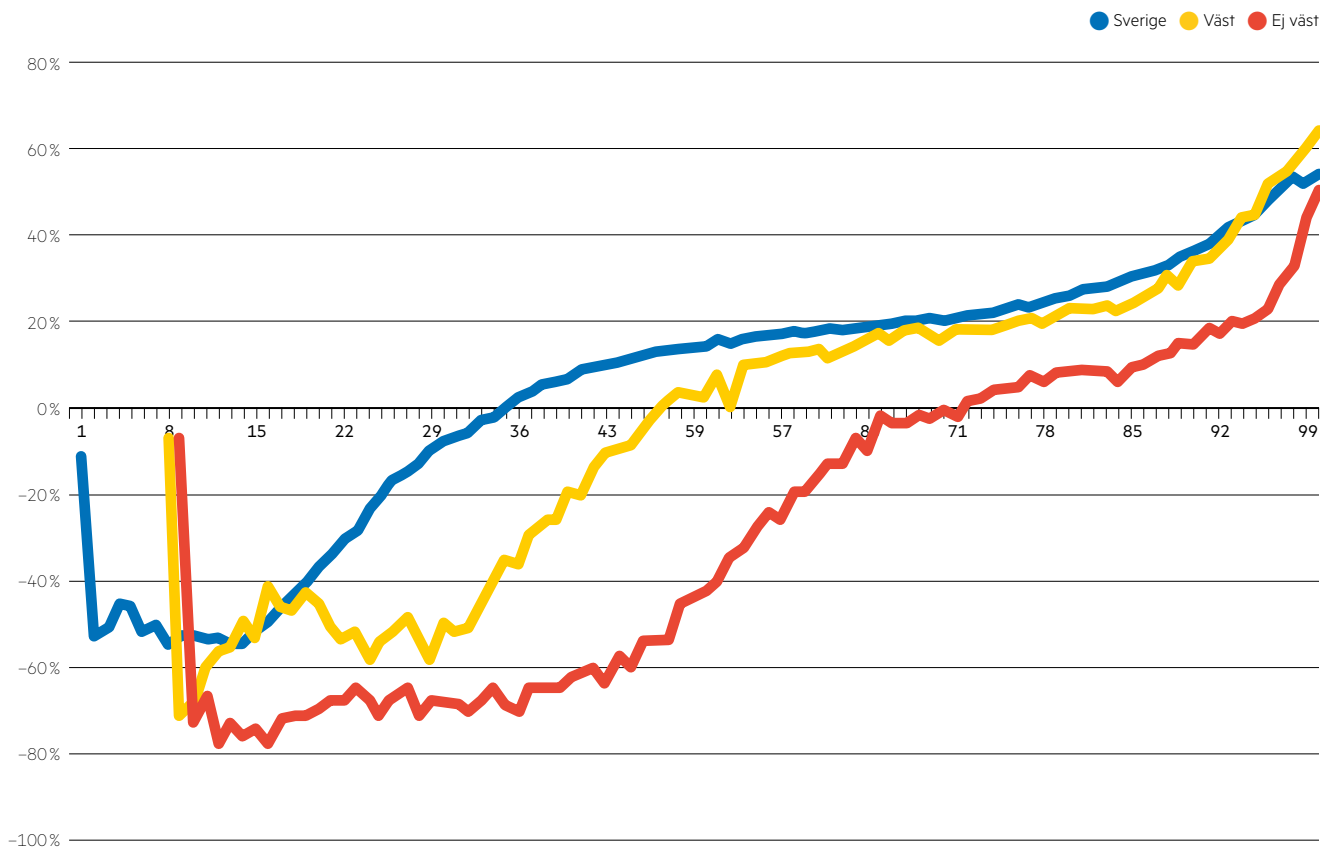

Åsa Hansson,
Lunds universitet

ATT DE INTE ALLS SKA BLI SJÄLVFÖRSÖRJANDE MER UNDER SITT LIV ÄR BÅDE ORIMLIGT OCH INHUMANT.

Självförsörjningsgrad över disponibel inkomst beroende på geografiskt ursprung 2016

Positiva värden, alltså över 0 procent försörjningsgrad på Y-axeln, innebär att mer betalas i skatt än vad som erhålls i bidrag som del av disponibel inkomst. En försörjningsgrad på noll innebär att skattebetalningarna precis motsvarar erhållna transfereringar. Det är alltså bra om så stor del som möjligt av kurvan ligger ovanför 0 procent. * Percentilerna är baserade på disponibel inkomst för respektive grupp. Percentil 50 är medianvärde.

Källa: Statistik från SCB (2020).

* **Percentilerna** ovan är de värden längs X-axeln där en viss procent av personerna i gruppen hamnar. Vid till exempel percentilen 15 har 15 procent av gruppen ett värde som är lägre än det värde kurvan visar och 85 procent har ett högre värde.

Invandring bra för pensionssystemet?

Är invandring bra för det svenska pensionssystemet? Svaret är både ja och nej, men mest nej. Avgörande är förstas hur många som kommer i arbete och betalar in pengar till systemet.

Ole Settergren, analytisk chef på Pensionsmyndigheten, är självkritisk och tycker att myndigheten borde gjort beräkningar av migrationens påverkan långt tidigare än vad som skett.

En växande befolkning i arbetsför ålder är generellt positivt för det allmänna pensionssystemets fördelningsdel, inkomstpensionen.

– Det allmänna inkomstgrundade pensionssystemet kan liknas vid en form av finansiellt stabilt kedjebrev. Varje ny person som betalar bidrar positivt, oavsett hur lite eller mycket personen betalar, säger Ole Settergren.

Med den delen av systemet som kallas grundskydd är det annorlunda. Grundskyddet finns för att ge pensionärer med låga inkomster ett ekonomiskt skydd. Grundskyddet har funnits i olika former under större delen av 1900-talet och består i dag av garantipension, bostadstillägg och äldreomsorgsstöd.

Kostnaderna för grundskyddet har och kommer att påverkas av att många invandrare har lägre livsinkomster än svenskfödda.

– Det påverkar redan kostnaderna för grundskyddet och effekten kommer att bli större i takt med att immigranterna blir äldre och deras andel av pensionärskollektivet växer, säger Ole Settergren.

Samtidigt pågår en utveckling där andelen äldre av befolkningen i Sverige ökar.

Det innebär att den så kallade försörjningskvoten sjunker – att det är färre som arbetar per person som är i pension.

– Det stämmer att vi går mot en större andel äldre, även om den utvecklingen är betydligt svagare i Sverige än i många andra länder tack vare en stor invandring som sänker medelåldern. Det effektivaste och långsiktiga enda hållbara sättet att få en stabil försörjningskvot är dock att förlänga arbetslivet och höja pensionsåldern i takt med livslängdsutvecklingen, säger Ole Settergren.

I dag är 62 år den lägsta åldern för allmän pension. Riksdagen har förslag på sitt bord om att höja till 63 år från och med 2023. Det finns även förslag om att åldern för garantipension, inkomstpensionstillägg och bostadstillägg (alltså grundskyddet) höjs från 65 till 66 år från 2023 och till 67 år 2026. Tanken är att därefter ska den så kallade riktåldern (nu 65 år) följa medelivslängdens utveckling med automatik, det vill säga utan riksdagsbeslut.

Den allmänna bilden i Sverige var länge att pensionssystemet vinner på migration.

– Men nu hör jag inte längre någon i debatten som hävdar att asylinvandring är ett sätt att kompensera för en åldrande befolkning. Den politiska medvetenheten om att den lösningen inte fungerar kanske har ökat, säger Ole Settergren.

Enligt honom har lagstiftarna tre huvudsakliga metoder att hantera den målkonflikt som finns mellan att den

lägsta inkomstnivån för pensionärer ska vara "tillräcklig" och att människor med normala och helst även lite lägre inkomster än så ska kunna påverka sin allmänna pension, när även grundskyddet beaktas:

- Höjd pensionsålder.
- Nivån på grundskyddet.
- Nivån på avgift till det allmänna inkomstgrundade pensionssystemet.

Alla avvägningar har sina för- och nackdelar. Höjda avgifter innebär att alla – även de som inte behöver – tvingas spara mer till sin pension. Det kan leda till att fler väljer att gå i pension tidigare.

– Det är troligen varken socialt eller ekonomiskt önskvärt.

Han är bekymrad över den demografiska utvecklingen, men tror inte att den är ett hot mot hela pensionssystemet.

Pensionsmyndighetens rapport om asylinvandringens ekonomiska effekter på pensionssystemet från 2016 kom till slutsatsen att nettokostnaden för det allmänna pensionssystemet inklusive grundskydd är 800 000 kronor per flyktingimmigrant. Men beräkningen är behäftad med stor osäkerhet.

– Vi borde ha räknat på det här mycket tidigare. Men precis som många andra har vi skytt frågan och inte velat ta i den. Den har ju i princip varit tabubelagd och bara det är ju en skandal i sig, säger Ole Settergren.

Han fortsätter:

– Jag tycker att siffrorna är alarmerande. Det finns både plus- och minusposter i pensionssystemet av asylinvandring men under lång tid refererades endast till plusposten – och det utan några beräkningar. Pensionsmyndigheten borde ha gjort dem, men jag vågade inte förrän 2016. Det skäms jag för.

Ole Settergren,
Pensionsmyndigheten

**VARJE NY PERSON SOM BETALAR
BIDRAR POSITIVT, OAVSETT HUR LITE
ELLER MYCKET PERSONEN BETALAR.**

Pensionsekvationen

Sätt att hantera målkonflikten mellan tillräcklig lägsta inkomstnivå och möjlighet att påverka sin pension.

Pensionsålder

70
69
68
67
66
65
64
63
62

Höjd pensionsålder.

I dag är lägsta ålder för allmän pension 62 år, men höjs nästa år till 63 år. Förslag finns om att höja åldern för grundskydd från 65 år till 66 år (2023) och därefter till 67 år (2026).

Grundskydd

Ett sätt att få pengarna att räcka till fler är att sänka ersättningsnivåerna i grundskyddet som omfattar garantipension, inkomstpensionstillägg och bostadstillägg.

Avgiftsnivåer

Höjda avgiftsnivåer till det allmänna inkomstgrundande pensionsystemet är det tredje verktyget. En önskad effekt av det kan bli att fler går i pension tidigare.